

วิวัฒนาการพรรคการเมืองของไทย

วิวัฒนาการพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐

(สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๘)

กฎหมายพรรคการเมืองในปัจจุบัน หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งกำหนดให้มีการตรากฎหมายเพื่อขยายรายละเอียดในรัฐธรรมนูญขึ้น คือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ มีสาระสำคัญดังนี้

๑. หลักเกณฑ์การจัดตั้งพรรคการเมือง

การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมและเป็นหลักประกันการจัดตั้งทางการเมืองสำหรับคนไทย ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๖๕ ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจกรรมในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้นตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการและข้อบังคับของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมืองตามจำนวนที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ซึ่งเห็นวามติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับดังกล่าวขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้มติข้อบังคับนั้นเป็นอันยกเลิกไป”

๒. ขั้นตอนการจัดตั้งพรรคการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้กำหนดขั้นตอนการจัดตั้งพรรคการเมือง ดังนี้

- ผู้ที่จะรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองจะต้องมีคุณสมบัติ ต่อไปนี้
  - มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
  - มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ไม่น้อยกว่า ๕ ปี
  - อายุไม่ต่ำกว่า ๑๘ ปีบริบูรณ์
  - ไม่มีลักษณะต้องห้ามให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ

๒. ผู้จัดตั้งพรรคการเมืองต้องจัดให้มีการประชุมจัดตั้งพรรคการเมืองก่อนยื่นคำขอจัดตั้งพรรคการเมือง ดังนี้

- ๑) ต้องมีผู้จัดตั้งพรรคการเมืองเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๑๕ คน
- ๒) กิจกรรมที่ต้องดำเนินการในที่ประชุมอย่างน้อยต้องประกอบด้วย การกำหนดนโยบายพรรคการเมือง การกำหนดข้อบังคับพรรคการเมืองและการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง
๓. ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองยื่นคำขอจัดตั้งพรรคการเมืองต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง พร้อมเอกสารประกอบดังนี้

- ๑) นโยบายพรรคการเมือง
  - ๒) ข้อบังคับพรรคการเมือง
  - ๓) บัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สินของพรรคการเมือง
  - ๔) หนังสือยินยอมให้ใช้สถานที่เป็นที่ทำการพรรคการเมืองซึ่งต้องอยู่ในราชอาณาจักร
  - ๕) สำเนารายงานการประชุมตั้งพรรคการเมือง
๔. เมื่อได้รับคำขอจัดตั้งพรรคการเมือง นายทะเบียนพรรคการเมือง (ประธานคณะกรรมการเลือกตั้ง) ต้องตรวจสอบในเรื่อง ดังต่อไปนี้

- ๑) ผู้จัดตั้งพรรคการเมืองต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามและมีผู้จัดตั้ง จำนวนไม่น้อยกว่า ๑๕ คน
- ๒) ชื่อ ชื่อย่อ ภาพเครื่องหมายพรรคการเมือง นโยบายและข้อบังคับพรรคการเมือง ต้องไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ไม่เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- ๓) เอกสารขอจัดตั้งพรรคการเมืองต้องมีรายการครบถ้วน คือ คำขอเป็นไปตามแบบที่นายทะเบียนกำหนดและข้อบังคับพรรคมีรายการครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด
- ๔) คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องมีคุณสมบัติที่กำหนดไว้ คือ อายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ มีสัญชาติไทยโดยการเกิดและไม่อยู่ระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ
- ๕) ชื่อพรรคการเมืองและภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองไม่ซ้ำหรือพ้องหรือมีลักษณะคล้ายคลึงกับชื่อพรรคการเมืองหรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองของผู้จัดตั้งพรรคการเมืองอื่นที่ยื่นคำขอไว้หรือของพรรคการเมืองอื่นที่นายทะเบียนได้รับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ก่อนแล้ว

๕. การสั่งการของนายทะเบียนพรรคการเมือง อาจเกิดขึ้นได้ดังนี้

๑) ในกรณีที่นายทะเบียนพรรคการเมืองได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าถูกต้องและครบถ้วน จะแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองทราบภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับคำขอจัดตั้งพรรคการเมือง และประกาศจัดตั้งพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษาและให้พรรคการเมืองที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนจัดตั้งแล้วเป็นนิติบุคคล

๒) ในกรณีที่นายทะเบียนพรรคการเมืองได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าคุณสมบัติหรือจำนวนของผู้จัดตั้งพรรคการเมืองหรือนโยบายพรรคและข้อบังคับพรรคหรือคุณสมบัติของคณะกรรมการบริหารพรรค หรือชื่อพรรคการเมืองหรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดนายทะเบียนพรรคการเมืองจะสั่งไม่รับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองและแจ้งเป็นหนังสือพร้อมทั้งเหตุผลให้ผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองทราบภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับคำขอจัดตั้งพรรคการเมือง

๓) ในกรณีที่นายทะเบียนพรรคการเมืองได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าเอกสารการขอจัดตั้งพรรคการเมืองมีรายการไม่ครบถ้วน หรือมีข้อความไม่ชัดเจนหรือบกพร่อง จะแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ขอจัดตั้งทราบภายใน ๗ วัน เพื่อดำเนินการแก้ไขหากผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองแก้ไขเอกสารให้ถูกต้องครบถ้วนภายในระยะเวลา ก็จะได้รับจดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมือง ถ้าผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองไม่ดำเนินการแก้ไขหรือแก้ไขไม่ถูกต้อง นายทะเบียนพรรคการเมืองจะสั่งไม่รับจดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองและแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองทราบภายใน ๗ วัน

๔) ในกรณีที่มีผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองซึ่งมีชื่อพรรคการเมืองหรือภาพเครื่องหมายซ้ำ หรือพ้องหรือมีลักษณะคล้ายคลึงกันและยื่นคำขอจัดตั้งพรรคการเมืองในวันเดียวกัน นายทะเบียนพรรคการเมืองจะสั่งให้ผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองทำความเข้าใจกับผู้ใดจะเป็นผู้มีสิทธิใช้ชื่อพรรคการเมืองหรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองนั้น เมื่อได้ตกลงกันประการใดแล้ว นายทะเบียนพรรคการเมืองจะรับจดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองตามที่ได้ตกลงกันได้

๕) ในกรณีผู้จัดตั้งพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องยืนยันไม่ยอมตกลงกันหรือยังตกลงกันไม่ได้ นายทะเบียนพรรคการเมืองจะพิจารณารับจดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองจากผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองที่เห็นว่า มีสิทธิที่จะใช้ชื่อพรรคการเมืองหรือภาพเครื่องหมายนั้นดีกว่า

๖) ในกรณีที่ชื่อพรรคการเมืองหรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองนั้นเป็นชื่อหรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองที่ไม่เคยมีการใช้มาก่อนและตกลงกันไม่ได้ ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองดำเนินการจับสลากโดยเปิดเผยเพื่อให้ได้ผู้มีสิทธิใช้ชื่อพรรคการเมืองหรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองนั้น

๗) ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองแจ้งการรับจัดแจ้งพรรคการเมืองตาม ข้อ ๕) และข้อ ๖) เป็นหนังสือไปยังผู้ขอจัดตั้งภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่รับจดแจ้งการจัดตั้ง

๖. การโต้แย้งคำสั่งไม่รับจดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมือง ผู้จัดตั้งพรรคการเมืองซึ่งไม่รับจดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองของนายทะเบียนพรรคการเมือง มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้วินิจฉัยชี้ขาดภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่งไม่รับจดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมือง

๓. การสิ้นสภาพ การยกเลิกและการยุบพรรคการเมือง

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ มีสาระสำคัญดังนี้

๑. พรรคการเมืองย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังนี้

๑) ไม่สามารถดำเนินการได้ตาม ม. ๒๖ คือ ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองนั้นต้องรับสมัครสมาชิกให้มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๕,๐๐๐ คน และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละ ๑ สาขา

๒) ไม่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไป ๒ ครั้งติดต่อกัน หรือเป็นเวลา ๘ ปี ติดต่อกัน สุดแต่ระยะเวลาไต่ยาวกว่ากัน

๓) มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึง ๕,๐๐๐ คน เป็นระยะเวลาติดต่อกัน ๑ ปี

๔) ไม่มีการเรียกประชุมใหญ่พรรคการเมืองหรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใดทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกัน ๑ ปี

๒. พรรคการเมืองย่อมเลิกด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

๑) มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง

๒) มีการควมรวบรวมพรรค

๓. พรรคการเมืองจะถูกยุบในกรณีดังต่อไปนี้

๑) ในกรณีที่พรรคการเมืองใดมีเหตุต้องเลิก๓๕๘๕ กตามข้อบังคับพรรคการเมืองแต่พรรคการเมืองนั้น ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่หรือในกรณีที่พรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้เป็นไปตาม ม. ๘๒ เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดมีเหตุตามข้างต้น ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ความปรากฏต่อนายทะเบียน เมื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่าเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองตามคำร้องของนายทะเบียน ให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น

๒) ในกรณีที่พรรคการเมืองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ อาจถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมือง ดังนี้

(๑) ทำการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีดังกล่าว

(๒) กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการเลือกตั้งซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

(๓) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

(๔) กระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักรหรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือ

(๕) กระทำการฝ่าฝืนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองดังต่อไปนี้

ก. ฝ่าฝืนตามมาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง คือ การรับบุคคลไม่ใช่สัญชาติไทยเป็นสมาชิกพรรค

ข. ฝ่าฝืนมาตรา ๔๓ คือ การเข้าไปช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา

ค. ฝ่าฝืนมาตรา ๖๕ คือ การรับบริจาคเงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์ใดอันเป็นการคำนวณได้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ง. ฝ่าฝืนมาตรา ๖๖ คือ การเข้าไปสนับสนุนอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงราชบัลลังก์หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

จ. ฝ่าฝืนมาตรา ๖๙ คือ การรับบริจาคเงินจากบุคคลที่ไม่ใช่๓๖๒๖ สัญชาติไทย

ฉ. ฝ่าฝืนมาตรา ๑๐๔ คือ สมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใดเพื่อให้บุคคลอื่นหรือคณะกรรมการการเลือกตั้ง หลงเชื่อหรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่นหรือบุคคลใดกระทำความผิดเมื่อปรากฏต่อนายทะเบียน หรือเมื่อนายทะเบียนได้รับแจ้งจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองและได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าพรรคการเมืองใดกระทำความผิดตามมาตรา ๙๔ ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการสูงสุด พร้อมด้วยหลักฐาน เมื่ออัยการสูงสุดได้รับแจ้งให้พิจารณาเรื่องดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้าอัยการสูงสุดเห็นสมควร ก็ให้ยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญ

มีคำสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ถ้าอัยการสูงสุดไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้นายทะเบียนตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนจากนายทะเบียนและผู้แทนจากสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานแล้วส่งให้อัยการยื่นต่อคำร้องศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ในกรณีที่คณะกรรมการดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินการยื่นคำร้องได้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่แต่งตั้งคณะกรรมการ ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจยื่นคำร้องเอง หากนายทะเบียนเห็นสมควรจะให้ระงับการดำเนินการของพรรคการเมืองซึ่งกระทำการตามมาตรา ๙๔ ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการสูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งระงับการกระทำดังกล่าวของพรรคการเมืองไว้ชั่วคราว

๓) เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้ว ให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา และห้ามมิให้บุคคลใดใช้ชื่อ ชื่อย่อหรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองซ้ำ หรือพ้อง หรือมีลักษณะคล้ายคลึงกับชื่อย่อ หรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองที่ถูกยุบนั้นเพื่อแสวงหาประโยชน์ในการดำเนินกิจการทางการเมืองหรือประโยชน์อื่นใดในทำนองเดียวกัน